

אגודה ישראלית למען יהודי אתיופיה
ISRAEL ASSOCIATION FOR ETHIOPIAN JEWS
በኢትዮጵያ ለእስራኤል ለሕዝብ ለሥራዊት ለሥራዊት ለሥራዊት

יום שני, 10.8.2015

התייחסות "האגודה הישראלית למען יהודי אתיופיה" לדוח המוגש לוועדת השרים לשילוב המיטבי של יוצאי אתיופיה בחברה הישראלית ("הדרך החדשה") – תחום החינוך.

האגודה הישראלית למען יהודי אתיופיה הינה ארגון סגור ושינוי מדיניות, הפועל למען ייצוגם השוויוני של יוצאי אתיופיה בכל התחומים והרבדים בחברה הישראלית.

הערות האגודה לתכנית מתבססות על - תפיסת עולמה, ניסיונה המצטבר בשטח ונתונים על השינויים שחלו במהלך השנים במאפייניהם הדמוגרפיים והחברתיים של יוצאי אתיופיה בישראל ובחברה הישראלית כולה. להלן הערותיה והסתייגויותיה העקרוניות של האגודה לתכנית הממשלתית המוצעת (מיולי 2015) ולפרק החינוך בתוכה. יש לציין שתכנית ממשלתית זו הוכנה בהמשך לביקורתו של מבקר המדינה, שפורסמה בדוח המבקר מס' 63 ג', על כשליה של תכנית החומש שפעלה בין השנים 2008 – 2014.

1. כללי - הנחות יסוד :

- א. הפערים בין פרטים יוצאי אתיופיה לפרטים שאינם יוצאי אתיופיה בחברה הישראלית, נובעים מהבדלים בנגישות להזדמנויות, בחסמים מבניים ולא נובעים מאי יכולותיהם של יוצאי אתיופיה.
- ב. יוצאי אתיופיה מהווים קבוצה הטרוגנית כיתר קבוצות האוכלוסייה בישראל. מרביתם ילידי ישראל או וותיקים בארץ ורק מיעוטם עלו בעשור האחרון. הטרוגניות זו מחייבת את משרדי הממשלה לנקוט, בגישה דיפרנציאלית כלפי יוצאי אתיופיה כפי שהיא נוקטת כלפי כלל האוכלוסייה. יש להתאים המענים לפרטים הנבדלים במאפייניהם וצרכיהם ללא קשר לצבע עורם. **יש לתת מענה לצרכיהם של יוצאי אתיופיה במסגרות הדיפרנציאליות הכלל חברתיות הקיימות ולא להקים עבורם מערכת מקבילה נפרדת.**
- ג. יש לאפשר ליוצאי אתיופיה, כמו לכל אזרח במדינה דמוקרטית, את זכות הבחירה החופשית בין מסגרות ותכניות (למשל – היכן יתגוררו, היכן ילמדו ילדיהם, היכן ירכשו הכשרה מקצועית וכול'). מתפקידה של המערכת הממסדית להקנות לפרט את הכלים והמימוניות שיידרשו לו כדי לקבל את ההחלטה המיטבית עבורו ולהנגיש לו את המידע הרלבנטי לצורך קבלת החלטה זו.
- ד. על משרדי הממשלה לבחון, כל אחד בתחומו, האם קיימים בו חסמים מבניים הפוגעים בזכויותיהם של יוצאי אתיופיה. להלן שתי דוגמאות למציאות זו. האחת, מצאנו שבמשרדי ממשלה וברשויות מקומיות בהן קיימת יחידה נפרדת המופקדת על הטיפול ביוצאי אתיופיה נמנעו יתר האגפים והמחלקות מליטול על עצמם את החובה והאחריות לתת שרות או מענה לצרכיהם של יוצאי אתיופיה.

אגודה ישראלית למען יהודי אתיופיה
ISRAEL ASSOCIATION FOR ETHIOPIAN JEWS
በኢትዮጵያ ለእስራኤል ለሕዝብ ለሰላም ለሰላም ለሰላም

השנייה, בשנים האחרונות אנו עדים להתרחבות תופעת "הפרויקטים הייחודיים ליוצאי אתיופיה" (מבלי להבחין בצרכיהם או ביכולותיהם הפרטניים של יוצאי אתיופיה), הממומנים במימון משותף של משרדי ממשלה, הרשויות המקומיות וכספי תורמים. התרחבות זו, גרמה לבידולם של יוצאי אתיופיה מכלל האוכלוסייה, כולל הצעירים שבהם, שהשותף להם והמבדיל בין חבריהם לכיתה הוא צבע עורם.

ה. תחושות אי האמון השוררות כיום בקרב רבים מבין יוצאי אתיופיה כלפי הממסד הממשלתי, שקיבלו ביטוי בהפגנות להם היינו עדים לאחרונה, מצביעות על הצורך הדחוף לחולל שינוי מערכתי רחב היקף בדרכי טיפולו של הממסד ביוצאי אתיופיה, מוקדם ככל האפשר (החל מראשית שנת 2016, שנת הלימודים תשע"ו).

ו. הנחייה זו תחול על כל נותני השירותים במשרדי הממשלה ורשויות מקומיות בתחומי - חינוך, רווחה, בריאות, הכשרה מקצועית וצה"ל. החל מראשית שנת 2016 לא תימשך יותר הפעלתן של מערכות ייחודיות ונפרדות.

ז. לצערנו, גם התוכנית החדשה של משרד החינוך, שמתגבשת בימים אלה "מפנה אצבע מאשימה" כלפי תלמידים יוצאי אתיופיה אין די בה לצמצום הפערים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים במערכת החינוך. גם בתכנית זו קיימים פתרונות קוסמטיים בלבד של "ערבוב" בין יוצאי אתיופיה ללא יוצאי אתיופיה ואין בה התמודדות אמיתית עם התפישות הגזעניות המדירות את התלמידים יוצאי אתיופיה.

ח. על התכנית הממשלתית החדשה למקד לפיכך את פעילותה בשני מישורים – האחד, מאבק עיקש כנגד הגזענות הממסדית המקבעת את התפישה שליוצאי אתיופיה קיימים צרכים ייחודיים ולפיכך לא ניתן לשלבם בפעילות המיועדת לכלל האוכלוסייה. והשני, מתן מענה פרטני לכל תלמיד יוצאי אתיופיה עפ"י צרכיו ולא על סמך ארץ מוצאם של הוריו. רק בדרך זו יושג צמצום אמיתי של הפערים הכלכליים והחינוכיים הקיימים.

ט. ולבסוף, יש להדגיש שהשיפור במצבם של יוצאי אתיופיה בישראל הינו בעיקר פועל יוצא של מדיניותה החברתית – כלכלית הכוללת של הממשלה כלפי הקבוצות המוחלשות ולא רק מתכניתיה הייחודיות לשיפור במצבם.

ברצוננו להדגיש שההצעה המוגשת על ידינו אינה מבקשת להקים מימון הקמתם של מנגנונים חדשים ונפרדים אלא הטמעתו של שינוי תפישתי בהתייחסותם של משרדי הממשלה כלפי יוצאי אתיופיה. במקום התייחסות קבוצתית ומכלילה תיושם התייחסות על בסיס פרטני ודיפרנציאלי המותאם לצרכי הפרט, כפי שנעשה לגבי כלל תושבי המדינה..

2. הערות האגודה לטיטוט תכנית העבודה של משרד החינוך

אגודה ישראלית למען יהודי אתיופיה
ISRAEL ASSOCIATION FOR ETHIOPIAN JEWS
በኢትዮጵያ ለእስራኤል ለሕዝብ ለሥራዊት ለሥራዊት ለሥራዊት

האגודה בחנה, לאור הנחות הייסוד שפורטו לעיל, את טיוטת תכנית העבודה של משרד החינוך שפורסמה לתגובות הציבור.

להלן הערותיה המרכזיות של האגודה לתכנית העבודה של משרד החינוך לתכנית הממשלתית ל"שילובם המיטבי של יוצאי אתיופיה".. השינוי הנדרש, לדעתנו, במערכת החינוך אינו טכני בלבד אלא שינוי מערכתי מהותי במערכת החינוך, על כל מרכיביה והגורמים המשיקים לה.

בטרם נפרט את ההמלצות עצמן, יוצגו מספר נתוני רקע על יוצאי אתיופיה במערכת החינוך (עפ"י נתוני משרד החינוך לשנת תשע"ה):

- התלמידים יוצאי אתיופיה מהווים 3% בלבד מכלל תלמידי ישראל (לא כולל גני ילדים).
- 90% מתוכם הם ילידי ישראל או וותיקים בארץ.
- למעלה מ 50% מתוכם לומדים בבתי ספר בהם חלקם היחסי אינו עולה על 10%.
- 8% מהם בלבד לומדים בבתי ספר בהם חלקם היחסי גבוה מ – 40% (מרביתם בפנימיות אליהן הדוח לא התייחס כלל).
- מרבית התכניות התוספתיות שהופעלו התמקדו בבתי ספר בהם לומדים מספר גבוה של תלמידים יוצאי אתיופיה (על אף שחלקם היחסי מכלל תלמידי בית הספר נמוך).
- עפ"י נתוני מבחני המיצ"ב הישגיהם הממוצעים של התלמידים יוצאי אתיופיה נמוכים בין 15% ל – 20% משל הישגיהם הממוצעים של כלל התלמידים במגזר היהודי.

המלצות האגודה בתחום החינוך:

1. אין להטיל את האחריות להישגיהם הלימודיים הנמוכים של תלמידים יוצאי אתיופיה (כולל ילידי ישראל, וותיקים בארץ) על התלמידים והוריהם בלבד. מירב נטל ההוכחה לשינוי המצב הנוכחי הינה של - מערכת החינוך, המורים ומנהלי בתי הספר בהם הם לומדים תלמידים אלו.
2. תמשך ההעדפה המתקנת ליוצאי אתיופיה ויישמרו המשאבים התוספתיים שהוקצו להם בשנת תשע"ה. הקצאת תוספת זו תעשה באמצעות מתן שובר (Voucher) לכל תלמיד יוצא אתיופיה, עפ"י מצבה הסוציו – אקונומי של משפחתו (תקצוב דיפרנציאלי) עבור חוגי העשרה או תגבור לימודי, עפ"י בחירתו.
3. על הנהלת משרד החינוך להודיע באופן פורמלי לכל הגורמים בתוך המשרד ובדרגי השטח (כולל מנהלי מחלקות חינוך ברשויות המקומיות) על מדיניותו החדשה לביטול התכניות המבדלות לתלמידים יוצאי אתיופיה (למשל, באמצעות חוזר מנכ"ל).
4. החל משנת תשע"ו, לא תאושר יותר הפעלתן ותקצובן של תכניות חדשות נפרדות לתלמידים יוצאי אתיופיה, פתיחת קבוצות נוספות בתכניות נפרדות קיימות ויבטלו תכניות מבדלות שמופעלות

אגודה ישראלית למען יהודי אתיופיה
ISRAEL ASSOCIATION FOR ETHIOPIAN JEWS
በኢትዮጵያ ለእስራኤል ለሕዝብ ለሥራዊት ለሥራዊት ለሥራዊት

בסמיכות לשירות דומה המיועד לכלל האוכלוסייה (לדוגמה, בשכונות רבות קיים מועדון לנוער יוצא אתיופיה ובסמוך לו מתנ"ס המיועד לכלל האוכלוסייה מועדון נוער).

5. על משרד החינוך להודיע לכל הגורמים המפעילים תכניות ברמה היישובית, שהחל מראשית שנת הלימודים תשע"ו לא ישתתף יותר המשרד מתקציבו במימון תכניות, פורמאליות ובלתי פורמאליות, המבדלות תלמידים יוצאי אתיופיה.

6. יש להעמיד לבחירתם של התלמיד והוריו את אפשרות הבחירה בין המסגרות השונות בהן היכול תלמיד לקבל סיוע. באמצעות השובר. מתפקידו של מחנך הכיתה להנגיש לתלמיד והוריו את המידע על אפשרויות הסיוע השונות לתלמיד, יתרונותיהם וחסרונותיהם והתאמתם לצרכי התלמיד.

7. משרד החינוך מפעיל כיום תכניות רבות עבור יוצאי אתיופיה במסגרת הפורמאלית והבלתי פורמאלית, עבור תלמידים מצטיינים ככלל (כולל בתחומי המדעים והמתימטיקה) על המשרד לפעול להגדלת מספרם של תלמידים מצטיינים יוצאי אתיופיה המשולבים במסגרות אלו ולא להפעיל עבורם מסגרות נפרדות.

8. מניתוח תוצאות נתוני המיצ"ב הבית ספריים הננו למדים שבמרבית המקרים בתי הספר בהם קיים ריכוז גבוה (למעלה מ-30%) של תלמידים יוצאי אתיופיה הם בתי ספר שגם כלל תלמידיהם נמנים על הקבוצות המוחלשות. אנו ממליצים להפנות לבתי ספר אלו מיטב המנהלים והמורים ולהפכם לבתי ספר מגנטיים לסביבתם.

9. למעלה מ-20% מבין התלמידים יוצאי אתיופיה בגיל חטיבת הביניים והחטיבה העליונה לומדים בפנימיות, במנותק ממשפחתם ושכונת מגוריהם. אחוז זה גבוה בהרבה מהאחוז הרווח בקרב כלל תלמידי ישראל בקבוצות גיל אלו. אנו ממליצים לבדוק במהלך שנת תשע"ו את הצורך והתרומה של המשך קיום הסדר פנימייתי זה עבור היקף כה נרחב של תלמידים יוצאי אתיופיה.

10. יש לשלב בתכנית הלימודים של כלל תלמידי ישראל, במסגרת פרקי החובה פרקים על ההיסטוריה והתרבות של יוצאי אתיופיה, בדומה לנלמד על יוצאי גלויות אחרות בישראל.

11. יש להגדיל משמעותית את מספרם של המורים המוסמכים יוצאי אתיופיה המשולבים במערכת החינוך בכללותה.

12. יש לוודא שבספרי הלימוד יופיעו גם דמויות כהות עור כדי להגביר בקרב תלמידי ישראל את המודעות לרב גוניות של האוכלוסייה בישראל (כנ"ל גם שילוב בובות כהות עור בגני הילדים).

13. על משרד החינוך לשלב בהשתלמויות המורים תכנים הקשורים לרב תרבותיות, סובלנות לקבלת האחר ומלחמה בגזענות ולחייב את השתתפות כלל המורים בהשתלמויות אלו.

14. ברוח ההמלצות שפורטו לעיל, להעביר את האחריות לטיפול בסטודנטים יוצאי אתיופיה ממנהל הסטודנטים במשרד הקליטה אל המועצה להשכלה גבוהה, המופקדת על מתן מלגות שכר לימוד לכלל הסטודנטים בישראל. במקביל תוקם קרן מכספי עמותות שתרמו עד כה להפעלת פרויקטים

אגודה ישראלית למען יהודי אתיופיה
ISRAEL ASSOCIATION FOR ETHIOPIAN JEWS
በኢትዮጵያ ለእስራኤል ለሕዝብ ለሰላም ለሰላም ለሰላም

נפרדים בקרב יוצאי אתיופיה העשויים להתבטל לאור הצעה זו, ולהפנותם לסיוע פרטני לסטודנטים יוצאי אתיופיה (ב דומה לקרן שהוקמה לסטודנטים ערביים).

15. קיימת חשיבות רבה לביצוע מעקב ובקרה אחר יישומו של השינוי בשטח. האחריות לביצועם תוטל על המורה ומנהל ביה"ס בו לומד התלמיד, בפיקוחו של הדרג המחוזי והארצי. במשרד החינוך. במסגרת מעקב ובקרה אלו ייבדקו שאלות כגון – האם כל תלמיד יוצא אתיופיה הזקוק לסיוע מקבל מענה ההולם את צרכיו (ולא כולם זקוקים לסיוע)? האם התלמיד מתמיד להשתתף בו? האם קיימת שביעות רצון בקרב התלמיד והוריו ומורי בית הספר מהשיפור שחל במצבו הלימודי? כמה תלמידים יוצאי אתיופיה משולבים בתוכניות למצוינות ומחוננים.

4. סיכום

חלפו כ – 25 – 30 שנה מאז עלו מרבית יוצאי ישראל. אף על פי כן, הם עדיין נתפסים בעיני הממסד בחזקת "עולים חדשים" המחייבים התייחסות מיוחדת ונפרדת, כולל אלו מבינם שנולדו כבר בישראל. לאחר שלושה עשורים אנו מוצאים את עצמנו עדיין עם פערים שלא הצטמצמו משמעותית, עם גילויי אפליה וגזענות ולתחושות חוסר שייכות וניכור בקרב רבים מקרב בני הקהילה זו. גל המחאה של הצעירים יוצאי אתיופיה, שפקד את ישראל, במאי 2015, שזעקו לשוויון ולמאבק בלתי מתפשר בגילויי הגזענות, מהווה קריאה חד משמעית למשרדי הממשלה לבצע מהפך בדרך התייחסותם ופעילותם בקרב יוצאי אתיופיה ותרם להחלטת הממשלה להקים וועדה בין משרדית שתגבש תכנית חדשה (הקרויה – הדרך החדשה) אשר מבקשת שוב לבנות תכנית חדשה נפרדת עבור יוצאי אתיופיה.

אנו שואלים מדוע יש צורך בהמשך קיומה של תכנית לאומית ייחודית עבור יוצאי אתיופיה ושימורן של מסגרות ותכניות שהוחלט לפרקן?

אנו סבורים שמערכת החינוך הינה ציר מרכזי ומשמעותי בעיצוב זהותם של ילדי ישראל, ועליה מוטלת האחריות למתן הזדמנות שווה לחינוך בני הדור הבא, לכבוד הדדי, להכרה ששונות ומגוון הם נכס ויתרון, למען עתידה של חברה ישראלית מתוקנת יותר. השינוי במערכת החינוך בתפישת יוצאי אתיופיה חייב להתחיל באופן מידי. על מערכת החינוך להטמיע את התפיסה שתלמידים יוצאי אתיופיה הם חלק אינטגרלי מכלל התלמידים בישראל. על תפישה זו לקבל ביטוי בכל האלמנטים הלימודיים, החינוכיים והחברתיים, מגן הילדים ועד לסיום לימודיו התיכוניים של התלמיד. שוויון הזדמנויות אמיתי יושג רק כאשר כל תלמיד יקבל עפ"י צרכיו ויימדד עפ"י אותן אמות מידה כשאר תלמידי ישראל ולא יתויג בשל צבע עורו.

הננו מאמינים שקיימת כיום בהנהלת משרד החינוך הנכונות והפתיחות ליישום שינוי זה.